

Alment orðaskifti so at siga avtikið

– segði Malan Marnersdóttir m.a. á fólkafundinum undir Tvørfelli 2 hvítusunnudag

I hesi røðu, sum eg eri biðin at halda um fólkafundin, fari eg at nema við sniðið og funktiónina hjá fyrstu fólkafundinum.

Eg haldi, at fólkafundirnir hava havt eina týðningarmikla uppgávu, sum nú er lokin so at siga, samstundis sum fólkafundirnir í dag halda fram í øðrum miðlum og øðrum umhvørvi.

Livligir fundir

Fólkafundirnir komu saman við tjóðskaparrørsluni. Teir vóru eitt spildur nytt forum, har øll kundu koma, menn og konur, bøndur, húskallar og arbeiðskonur, ung og gomul. Serliga hetta seinasta, fróðdi Rasmus Effersøe, tá ið hann skrivaði um fólkafundin í Mannafeldsali á jóansøku í 1894: »Ur summum býlingum var so at siga farið alt, ið ganga kundi, líka frá barni á 4 árum til gamlamenni fram um tey 70«. Frammanundan høvdu fólk sjálvandi hist í dansitíðini, í brúdeypum og øðrum veitslum – mennir á grannastevnum o.tíl. fundum sum høvdu almennt myndugleika. Men fundir skipaðir við tí eina endamáli at fólk skuldi koma saman at tala, syngja, práta og lurta høvdu neyvan verið.

Á fyrstu fólkafundinum var boðið vælkominn og prestur prædikaði, síðani var ein steður og fólk fingur sær at eta. Fundurin var tikin upp aftur, tá ein av tíðirar »schlagarum« – ein av fosturlandsanginum – varð sungin ella tey sungu eitt spildur nytt »hit«, ein sang yrktur til fundin. So komu aðrar røður, sum ivaleyst hava verið umbidnar frammanundan.

Høvdu fólk, tað vóru næstan bara mannfólk tá, men høvdu teir aðra meining enn røðarnir, kundu teir taka orðið, orðið hevur verið rættiliga fritt, tí um-

Mong kend andlit vóru at siggja á fólkafundinum. Mynd Jan

framt biðnu røðarnar lögdu eisini aðrir upp, og orðaskiftið hevur á onkrum fólkafundum verið rættiliga livligt. Ið hvussu er við hvørt hevur fólkafundurin havt ávíst evni til umrøðu, ofta eru fundarfrásagnirnar í Føringatíðini og Fuglaframa merktar av, at teir, sum tóku orðið, tósaðu við hvønn annan, viðgjördu tað sama evni og góvu hvør øðrum viðmerkingar, tósaðu ikki bara hvør í sínum lag um sitt evni.

Fundarsíðing

Okkurt slag av atkvøðugreiðslu er komið fyrri, tí á fólkafundinum, sum Sólarmagn skipaði fyrri her í Reynsmúlalag tann 9. juli í 1905, var ein samtykt gjord. Fólkafundurin samtykti, at leggja eitt lógaruppskot fyrri lógtíð. Tað snúði seg um føroyska málið, tað skuldi verða málið í skúlanum; beinanvegin í barnaskúlanum, seinni tá ið »lærarnir verða so frægir« eisini í realskúlanum og lærarskúlanum.

Fólkafundurin helt seg á henda hátt hava heimild til at leggja uppskot fyrri tingið – tað man vera beinleiðis fólkareði og grasrótálfólkareði, tí her er eingin onnur skipan enn tann, at boðað var til fundar! Fólkafundirnir røktu tann leiklutin, sum flokkarnir hava í dag – men fólkafundirnir vóru opinir felagsskapir, tey sum møttu á fund vóru myndugleikin á fundinum, mannfólk, konufólk og ung. Tað var annars ikki vanligt. Konufólk fingur ikki atkvøðurætt fyrr enn í 1915, og tey vit í dag halda vera ung, fólk millum 15 og 25 høvdu ikki valrætt, vóru neyvan myndug tá. Á fólkafundum bar slíkt til, sum ikki bar til seinni eftir at partapolitikkur er vordin byrjan og endi á øllum.

Stundum vóru fundirnir heldur ikki heilt friðarligir. Eitt nú ein fólkafundur á Stongini í Nólsoy jóansøku-dag í 1895, sum skuldi víðgera eitt evni, sum nýliga aftur hevur verið nokk so aktuelt: um reisast skuldi

minnisvarði fyrri Nólsoy Páll. Jóannes Patursson legði fyrri og fortaldi um Nólsoy Páll úr bókini hjá dr. Jakobsen um *Poul Nolsøe, Liv og irking*. Meðan hann talaði, »rópar ein Argjamaður á talarin: »Tú skuldi heldur hugsað um at selt seyðin biligari« og so leiðis hildu fleiri fram at órógva talaran og finnst at yrki hansara. Tað var so galíð, at Jóannes Patursson – sum mundi vera fundarstjóri – talaði at og helt, »at her átti ikki at orðast um annað enn Nólsoyjar Póls og Føringafelags víður-skifti, og tey, sum høvdu annað uppá hjarta, máttu helst goyma tað til eitt annað stað«. Hugmyndin hevur tilskil verið, at á fólkafundi talaði ikki bøndur, fiskimenn, handverkarar ella embætismenn, men tað gjördu mentamenn, sum bara lögdu dent á innihaldið í taluni og hon átti bara at verða dømd út frá hvussu skilagóð hon var.

Fólkafundirnir máttu viðhvørt rættleiða og læra upp

á fundarfólk, m.a. skuldi fólk við lata tann, sum hevði orðið, tósa í frið, talararnir skuldu halda seg til evni og ikki vevja onnur víðurskifti upp. Og eitt av endamálinum hjá fødingardagsbarninum í dag, Sólarmagn, var júst at læra fólk at halda fund.

Eg giti, at fólkafundirnir hava verið teir fyrstu fundirnir í Føroyum, har øll kundu koma, og har øll høvdu talarrætt, men í frásagnunum frá teimum fyrstu fundinum siggi eg einki til at onnur enn mannfólk hava brúkt hann. Tilkomnir menn, munnu teir flestu hava verið, tí teir eru bøndur, bókjarar, skómakarar. Eina ferð hevur ein tikið orðið, sum kallast Jákup í Lon, yngri, men hann kennir ikki endamálið hjá Føringafelag. Kanska var hann ókunnigur, kanska var hann speiskur ella kanska vistu ikki øll, hvat Føringafelag stóð fyrri? Kanska var kjakið í Føringafelag og Sólarmagn tíðirar intellektuella kjak, sum tað vóru úrvaldir partar av fólkunum, sum fylgdu við í.

Trá og ótilpassheiti

I dag munnu teir flestu fólkafundirnir vera minningarfundir. Eg veit ikki, hvussu mong okkara eru vaksin upp við fólkafundum og hava verið von at ganga á fólkafund; vit fara á fólkafund, um veðrið er gott, um vit hava hug at fara ein túr í fjøllini – summi kalla tað at njóta náttúruna – og onkur fer kanska at forvitnast eftir tí, sum sagt verður. Men eggjandi og upplýsandi fund vænti eg ikki, at eg eri so heppin at gera hetta til.

Summi vilja vera við, at framhaldið av fólkafundinum eru stevnurnar, Norðoyastevna, Jóansøka og Ólavsøka, Vestanstevena, Varmakeldustevna og allar tær nýggju. Also skipaðar stevnur við setanarrøðu, midnattsarsamkomu við sangi, gudstænastu, ítróttarkappingum og dansi. Men aðrir arvingar eru eisini.

Á einum fólkafundi við Sandsvatn í 1899 talaði Jóhan Hendrik Pálsson úr Skopun og segði:

»I hvørt menniskja var ein trá nidurlagd, sum gekk út um tað dagliga strevi. Tað vóru kannske fá, sum dugdu at gera tað greitt fyrri sær sjálvum, hvat tað var, sum dróg tey og sum ikki gav teimum frið, men gjörði at tey vóru undarlaga ótilpass við tað, tey høvdu. Ein tilik trá hevði til allar tíðir búð í mannabarminum og var ikki nýliga komin á ungdomin«.

Tráin og undarlaga ótilpassheitið fekk um alda-skiftið menn sum Jóhan Hendrik Pálsson í Skopun at stíla fyrri nýggjum, upplýsandi og eggjandi fundum og tað er sama tráin sum í okkara tíð rekur okkum av stað eftir nýggjum upplýsingum, nýggjum fundarsíðum.

Upplýsing og upplýsingarkaos

I okkara tíð ber so grúliga væl til at leita upp eggjandi

kjakuttan so mikið sum at reisa seg úr stólinum. Telefon, útlarp og sjónvarp eru mestsum mannarættindi um okkara leiðir. Seinasta nýggja er altjóða teldusambandið gjøgnum tað, sum kallast Internet, og sum skúlar og granskingarstovnar í Føroyum nýliga eru bundnir upp. Tað er eitt samband, sum kann samanberast við fólkafundin. Men tað er heilt onnur orka, ið skal til fyrri at fylgja við í okkara tíð – tað gerst ikki sum fyrri 90 árum síðani við at ganga ein túr niðan higar ein góðan várðag fyrri at fáa tey nýggjastu sjónarmiðini at vita. Tú mást hava streym, teldu og telefon og best er um tú dugir enskt og tú mást hava ráð til at brúka alt hetta í senn. Eru allar fyrirteyrnir í lagi ber til at kunna seg við nýggjastu sjónarmiðini um næstan alt hugsandi – mál, átrúnað, rúsdrekka, teldur, bókur, barnaupplýsing og mangt annað. Tað ber til at kjakast við fleiri um tað, sum júst í løtuni hevur áhuga – sjálvsitur tú í Føroyum, hini tú skrivar saman við á telduskjigjanum sita í skrivstovu síni í Sidney, Scrabster, San Fransisco og á Skála. Hvønn dag, alt árið og alt samdøgri ber til at trýsta seg runt í øllum heiminum og leita fram upplýsingar um landbúnað, fiskiskap, politikk og søgu, bókur tú hevur lisið, ja eisini um porno og mangt, mangt annað. Og tú kanst sjálv leggja inn á netið upplýsingar, eitt nú um Føroyar ella tað, tú tekst við.

Tað sermerktar í hesum er, at kjakið er opið og fritt. Tað er eingin, ið avmarkar ella bannar evninum, har er eingin, sum hevur eftirlit við upplýsingunum, sum verða lagdar inn á teldunetið, tískil er heldur eingin, sum forðar skeivum upplýsingum at sleppa upp í skráirnar og ónæriliggum evnum at taka pláss. Tað er bara upp til teirra, sum eru bundin í netið, hvussu leingi eitt evni verður standandi í skránni og um upplýsingarnar verða brúktar.

Hetta er ótálmaða og óavmarkaða upplýsingin, sum teir ið stílaðu fyrri fyrstu fólkafundinum strembaðu eftir, og sum stavar frá upplýsingartíðini í 18. öld. Fria, atkomiliga upplýsingin er vordin verulig á Internetinum. Okkara ótilpassheiti er longu, at upplýsingarnøgðin er vordin so stór, at vit ikki eru før fyrri at brúka hana.

Munir sum gera mun

Fólkafundirnir mæltu til at banna rúsdrekka ella at avmarka tað, teir mæltu til at stímbra málið og samskiftið – fyrri okkum tykjast hesar vælmeintu leiðbeiningar og tilmælingar góðvarnar og einfaldar. Onkur ynskir kanska eftir teimum tíðunum, tá ið tað bar til at liva eitt rimiligt liv eftir slíkum ráðum um rætt og rimiligt. Men ikki vendist aftur, tráin eftir broyting, sum Jóhan Hendrik Pálsson í Skopun talaði um, rekur okkum

Malan Marnersdóttir heldur røðu á fólkafundinum á Tvørfelli 2. hvítusunnudag. Mynd Jan